

УДК 312(083.41) «477»

Храпунова Я.В., аспірантка,
Науково-дослідний економічний інститут
Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАСЛІДКІВ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ В УКРАЇНІ

Find similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetma
Institute of Economic Development and Trade of Ukraine

THEORETICAL BACKGROUND AND THE MOST IMPORTANT CONSEQUENCES OF THE POPULATION EXPANSION IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ: В останні роки все більша увага приділяється різним аспектам демографічної експансії, яка багатьма авторами пов'язується із проблемами національної безпеки. У цьому зв'язку великий теоретичний і практичний інтерес викликають питання побудови системи показників демографічної експансії, яким, на жаль, приділяється недостатньо уваги.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: демографічна статистика, демографічна безпека, експансія, демографічна експансія, оцінка демографічної експансії, показники демографічної експансії.

ANNOTATION: Taking into consideration that during the last years increasing attention is paid to various aspects of population expansion, it is quite important to consider issues related to the definition, theoretical background as well as to the economic and social consequences of this phenomena.

KEY WORDS: demographic statistics, demographic security, expansion, demographic expansion, estimation of demographic expansion.

З давніх часів експансія була одним із найпопулярніших способів розподілу світу. Розширення сфери свого панування або впливу за історично сформовані кордони чи межі широко використовувалося, як для боротьби за своє існування, так і для досягнення політичних, економічних, ідеологічних, релігійних та інших цілей.

Серед різних видів експансії, які не стосуються розподілу світу, в останні роки особлива увага приділяється демографічній експансії. Керівники провідних європейських країн (Бельгії, Великобританії, Німеччини, Італії, Франції, Швейцарії та ін.) протягом довгих років насаджували расову, національну та релігійну терпимість, толерантність, раптом, як за помахом чарівної палички, забули про свою колишню орієнтацію на цивілізаційні пріоритети і в один голос заговорили про «мусульманську загрозу» Заходу, відмову щодо будівництва мінаретів, заборону появи у громадських місцях у національному одязі, обов'язкове примусове видворення осіб окремих національностей, руйнування європейської культури, що формувалася століттями і нагальної потреби жорсткого регулювання міграційних потоків, які реалізують демографічну експансію зі слаборозвинених регіонів земної кулі [1].

Багато фахівців, політичних і громадських діячів, серед яких обов'язково слід згадати Ш. Громана, А. Гордона, І. Беркута, В. Пехтіна, Ж. Пучініну та ін., намагаються привернути увагу як урядів власних країн, так і міжнародних організацій до проблем експансії якісно іншого роду, яка пов'язана з населенням і, на їх думку, здатна серйозно трансформувати сформовані світові пропорції.

Демографічна експансія — це процес скорочення питомої ваги корінних жителів у суспільстві, а також зниження їх ролі у політичному, соціально-економічному житті за рахунок природного та міграційного руху некорінних жителів, які не бажають приймати соціальні, етнічні, релігійні підвалини і традиції, що історично сформувалися на даній території [4].

Існує досить поширена думка (особливо у середовищі правозахисників і відповідних організацій), що будь-які розмови про демографічну експансію, включаючи різноманітні кількісні оцінки її стану та наслідків, є практичним втіленням ксенофобських ідей, які підривають нормальні міжнаціональні контакти.

Не можна не прислухатися і до протилежної точки зору, у якій йдеться про актуальність будь-якого (у тому числі і статистичного) моніторингу демографічної експансії, обумовленої реальними загрозами для докорінної популяції, серед яких є: втрата історично сформованих домінуючих демографічних, політичних, соціально-економічних, етнічних і релігійних позицій; втрата частини споконвічної, історично сформованої території проживання; втрата державного суверенітету (як крайню форму прояву) та ін.

Щоб спробувати охарактеризувати стан процесів, пов'язаних із демографічною експансією, слід використовувати певні статистичні індикатори, здатні відобразити зміну статусу-кво корінного етносу. Для цієї мети пропонуються найрізноманітніші показники (табл. 1).

Таблиця 1

**ТОЧКИ ЗОРУ ЩОДО СТАТИСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ДЕМОГРАФІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ**

Автори	Наведені показники
Ш. Громан, Бельгія (Електронний ресурс: http://languages-study.com)	1) питома вага серед дітей і молоді (шкільного віку) представників некорінного населення, осіб некорінної релігійної приналежності
І. Беркут, Україна (Електронний ресурс: http://bratbook.com.ua)	1) питома вага некорінного населення чи осіб некорінної релігійної приналежності у загальній чисельності жителів; 2) наявність неформальних паралельних інститутів влади некорінного населення; 3) кількість виступів (акцій, протестів і т. д.) некорінного населення із вимогами до офіційної влади
А. Гордон, Ізраїль (Електронний ресурс: http://gazeta.rjews.net)	1) чисельність некорінного населення; 2) динаміка чисельності некорінного населення; 3) питома вага некорінного населення; 4) динаміка питомої ваги некорінного населення
Ж. Пучиніна, Росія (Електронний ресурс: http://darial-online.ru)	1) чисельність некорінного населення; 2) динаміка чисельності некорінного населення; 3) кількість домогосподарств (дворів) некорінного населення; 4) співвідношення рівней народжуваності корінного і некорінного населення

Аналіз змісту різних точок зору з питання статистичної характеристики демографічної експансії дозволяє виявити ряд особливостей.

По-перше, значна частина фахівців акцентує увагу не на причинах, а на кінцевих результатах досліджуваного процесу, використовуючи або абсолютні, або відносні показники представництва некорінного населення, які найчастіше розглядаються у динаміці. Подібний підхід носить очевидний, але не

послідовний характер. Звичайно, зміна питомої ваги некорінного населення у загальній чисельності жителів у явному вигляді відображає наслідки демографічної експансії. Однак у цьому випадку за кадром залишаються ті безпосередні явища і процеси, які власне і приводять до трансформації позицій корінного населення.

По-друге, не так часто, як цього б хотілося, але все ж зустрічаються підходи, орієнтовані на зіставлення різноманітних показників природного та міграційного руху, відтворення і т. д. корінного й некорінного населення, що проживає на певній території. Дана позиція базується на розумінні того, що саме розбіжність характеристик народжуваності, смертності, прибуття, вибуття, середньої тривалості життя та ін. у кінцевому рахунку і призводять до скорочення питомої ваги корінних жителів і зменшення їх ролі у соціально-економічному житті суспільства. Щоправда акцент тут зазвичай робиться на народжуваності, що звужує уявлення про реальні шляхи практичної реалізації демографічної експансії.

По-третє, зовсім невелика кількість авторів намагаються вийти за рамки суто демографічних процесів і говорять про необхідність оцінки політичних, економічних, соціальних наслідків зміни співвідношення корінних і некорінних жителів. Вони вважають, що збільшення представників некорінного населення знаходить свій прояв у найрізноманітніших сферах суспільної діяльності, та з тих чи тих причин може не відповідати інтересам корінної популяції. У цілому, незважаючи на відмінність, зустрічаються трактування, які об'єднує та обставина, що поки вони не дозволяють одержувати всебічну й комплексну статистичну характеристику демографічної експансії.

У цьому аспекті виникає нагальна потреба розробки та обґрунтування системи показників демографічної експансії, яка в силу своєї складності і різноманіття форм прояву навряд чи може бути ідентифікована за допомогою одного чи навіть групи часткових параметрів. Формування подібної системи показників вимагає часу і спільних зусиль представників різних шкіл і напрямків, включаючи статистику, демографію, соціологію, політологію і ряд інших наук [2].

У загальному вигляді систему показників демографічної експансії можна представити таким чином (рис. 1).

Рис. 1. Структура системи показників демографічної експансії

Показники внутрішньої демографічної експансії орієнтовані на те, щоби охарактеризувати ситуацію, яка склалася всередині самої популяції, тобто відобразити відмінність результатів тих чи тих демографічних процесів у корінних і некорінних жителів країни. За своєю природою вони є передвісниками або факторами, що приводять до трансформації демографічного стану в контексті експансії щодо населення.

Показники зовнішньої демографічної експансії, з одного боку, накладаються на показники внутрішньої демографічної експансії, тобто доповнюють, корегують її результати, а з іншого боку, свідчать про компоненти поза самою популяцією, які, потрапляючи до її складу, також призводять до експансії в області населення.

Показники наслідків внутрішньої і зовнішньої демографічної експансії акцентують увагу на кінцевих результатах змін демографічної ситуації, дають можливість побачити до чого призводять процеси подібного роду як у населенні, так і в інших сферах суспільного життя.

Говорячи про конкретний зміст кожного із виділених розділів системи показників демографічної експансії, можна назвати такі найважливіші індикатори (табл. 2).

Цілком очевидно, що у табл. 2 представлено лише основні показники, що характеризують перебіг процесів внутрішньої та зовнішньої демографічної експансії, а також їх кінцеві результати. Доповнення та уточнення наведеної вище конструкції об'єктивно має бути нерозривно пов'язане із проведенням всебічних теоретичних і прикладних досліджень суті, механізму та форм прояву демографічної експансії у сучасному світі, які досі не вивчені належним чином, а тому ще не усвідомлені усі напрямки даного процесу, що потребують адекватної кількісної оцінки.

Таблиця 2

СИСТЕМА СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ
ДЕМОГРАФІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ

1. Показники внутрішньої демографічної експансії	2. Показники зовнішньої демографічної експансії	3. Показники наслідків внутрішньої та зовнішньої демографічної експансії
<ul style="list-style-type: none"> • співвідношення рівней народжуваності корінного й некорінного населення; • співвідношення рівней смертності корінного й некорінного населення; • співвідношення рівней заміщення поколінь корінного й некорінного населення; • співвідношення рівней середньої тривалості життя корінного й некорінного населення; • співвідношення коефіцієнтів природного приросту корінного й некорінного населення та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • рівень і динаміка чисельності некорінного населення, що прибуло на дану територію за рік; • сукупна чисельність некорінного населення, що прибуло на дану територію протягом певного періоду часу (накопичена величина); • відношення чисельності некорінного населення, що прибуло на дану територію за рік, до середньорічної чисельності корінного населення; • рівень і динаміка коефіцієнта міграційного приросту некорінного населення та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • питома вага корінного населення у загальній чисельності жителів; • динаміка питомої ваги корінного населення у загальній чисельності жителів; • питома вага корінного населення у загальному прирості чисельності жителів; • динаміка питомої ваги корінного населення у загальному прирості чисельності жителів; • співвідношення темпів приросту корінного й некорінного населення; • питома вага корінного населення в органах державної та місцевої влади; • питома вага корінного населення у ключових секторах економіки; • питома вага корінного населення у бізнесі та приватній власності (земля, нерухомість, фінанси і т. д.); • динаміка розширення територіальних анклавів проживання некорінного населення та ін.

Одночасно не слід випускати з виду ту обставину, що у даний час багато із найпростіших показників демографічної експансії, розглянуті у табл. 2, не можуть бути отримані з діючих джерел офіційної статистичної інформації. На превеликий жаль, відомості про чисельність і структуру жителів, їх національну приналежність в Україні зазвичай наводиться у публікаціях матеріалів переписів населення, тобто приблизно один раз на кілька років, а в

багатьох країнах світу взагалі не прийнято збирати дані щодо національного складу жителів.

Ще складніше здійснити на постійній основі зіставлення різних показників природного та міграційного руху, а також відтворення корінного й некорінного населення. З цієї причини не лише ускладнений, а частіше і взагалі неможливий розрахунок багатьох показників демографічної експансії. Суспільство просто стикається із тією ситуацією, коли найважливіший процес, що протікає всередині населення, який має політичний, соціально-економічний характер, якщо не повністю, то принаймні частково залишається поза увагою статистичної практики.

З теоретичної точки зору також можливий підхід, орієнтований на побудову одного узагальнюючого, інтегрального індикатора демографічної експансії суспільства:

$$\text{СІРДЕ} = \sum_{i=1} E_i d_i,$$

де СІРДЕ — середній інтегральний рівень демографічної експансії;

i — число часткових показників, включених до розрахунку СІРДЕ;

B_i — бали, нараховані за той чи той частковий показник, який характеризує окремі сторони демографічної експансії;

d_i — вага часткового показника, включеного до розрахунку СІРДЕ.

Його логіка зводиться до того, щоби отримати середню зважену оцінку в балах із деякого числа часткових показників демографічної експансії. Правда при цьому доводиться вирішувати ряд складних і неоднозначних питань:

1) які часткові показники, що відображають стан і розвиток розглянутого процесу необхідно включати до складу інтегрального індикатора демографічної експансії суспільства?

2) яким має бути механізм нарахування балів за досягнення чи недосагнення певних рівнів відібраних часткових показників демографічної експансії?

3) якою має бути вага (пропорційною або непропорційною) часткових показників, включених до розрахунку інтегрального індикатора демографічної експансії суспільства?

4) чи варто окремо розглядати внутрішню і зовнішню демографічну експансію, чи інтегральний індикатор даного процесу повинен носити загальний характер?

Розглянутий алгоритм не є принципово новим у тому відношенні, що він вже апробувався щодо зведеної оцінки демографічної безпеки суспільства [3]. Однак у площині демографічної експансії (порівняно з демографічною безпекою) його застосування значно ускладнюється встановленням та обґрунтуванням гранично-критичних значень часткових показників, включених до розрахунку [5]. Наприклад, якщо при обчисленні інтегрального рівня демографічної безпеки такі показники, як загальні коефіцієнти народжуваності й смертності, коефіцієнт дитячої смертності, середня тривалість майбутнього життя населення та ін. можна «прив'язувати» до орієнтирів економічно розвинених країн світу, то з демографічною експансією справа є складнішою і носить суб'єктивний характер. Скажімо, якою повинна бути питома вага корінних жителів у загальній чисельності населення (або серед власників землі і т. д.), не знає ніхто. А будь-які спроби вироблення єдиних уніфікованих критеріїв у даному конкретному випадку наштовхуються на гострі міжетнічні та міжконфесійні суперечки і протиріччя.

Так, наприклад, А. Гордон (табл. 1) у своїй статті «Демографія, асиміляція і закон про повернення», усебічно розмірковуючи про демографічну експансію арабів, зазначає: «Згідно загальноприйнятим у світі демографічним критеріям, якщо національна меншина становить понад 30 відсотків, то держава визначається як бінаціональна» [6]. Слідуючи цій логіці, рівень питомої ваги некорінних жителів у 30 % вважається граничною межею демографічної експансії, після подолання якої відбувається якісна трансформація обстановки (як мінімум у плані її інтерпретації). Однак величина у 30 % носить умовний характер і, швидше за все, не може бути чітко обґрунтована за допомогою будь-яких критеріїв.

На закінчення, потрібно зазначити, що на сучасному етапі розвитку цивілізації демографічна експансія є не віддаленою теоретичною можливістю, а стійкою об'єктивною реальністю для цілого ряду не лише економічно розвинених, але й усіх країн земної кулі, що розвиваються. Вона здійснює помітний вплив на трансформацію геополітичної обстановки, серйозну і швидко зміну традиційних підвалів життя, які століттями формувалися в окремих частинах світу.

Література

1. Вакуленко Е. С. Учет нелегальной миграции: методы и оценки / Е. С. Вакуленко, В. В. Цимайло [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://demoscope.ru>.
2. Гордон А. Демография, ассимиляция и Закон о возвращении [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.rjews.net/gazeta/gordon.shtml>.
3. Карманов М. В. Система показателей демографической экспансии / М. В. Карманов, Л. А. Давлетшина // Материалы второй международной научно-практической конференции «Социально-экономическое развитие регионов России». — М.: МЭСИ, 2012. — С. 41–52.
4. Карманов М. В. Особенности интегральной оценки демографической безопасности общества / М. В. Карманов, А. М. Карманов, П. А. Смелов // Экономика, статистика и информатика: Вестник УМО. — 2009. — № 4. — С. 16–24.
5. Карманов М. В. Демографическая экспансия как способ передела современного мира / М. В. Карманов, П. А. Смелов // Инновации и инвестиции — 2011. — № 4. — С. 12–18.
6. Кузин С. И. Проблемы демографической ситуации в России / С. И. Кузин // Экономика, статистика и информатика: Вестник УМО. — 2013. — № 6. — С. 8–13.
7. Шахотько Л. П. Демографическая безопасность: сущность, задачи, система показателей и механизм реализации / Л. П. Шахотько, Н. Н. Привалова // Вопросы статистики. — 2001. — № 7. — С. 10–14.
8. Опросы и статистика [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://gazeta.rjews.net>.

Reference

1. Vakulenko E. S. Assessment of the illegal migration: methods and evaluation / E. S. Vakulenko, V. V. Tsyailo [electronic resource] — Access mode: <http://demoscope.ru>.
2. Gordon A. Demographics, assimilation and the Law of Repatriation [electronic resource] — Access mode: <http://www.rjews.net/gazeta/gordon.shtml>.
3. Karmanov M. V. The system of indicators of demographic expansion / M. V. Karmanov, L. A. Davletshyna // Materials of the Second International Scientific and Practical Conference «Social and economic development of regions of Russia». — M.: MESI, 2012. — P. 41–52.
4. Karmanov M. V. The features of integral evaluation of society demographic security / M. V. Karmanov, A. M. Karmanov, P. A. Smelov // Economics, Statistics and Informatics: Vestnik UMO. — 2009. — № 4. — P. 16–24.

5. *Karmanov M. V.* Demographic expansion as a way of redistribution of the modern world / M. V. Karmanov, P. A. Smelov // *Innovations and investments*. — 2011. — № 4. — P. 12–18.

6. *Kuzin S. I.* The issues of the demographic situation in Russia / S. I. Kuzin // *Economics, Statistics and Informatics: Vestnik UMO*. — 2013. — № 6. — P. 8–13.

7. *Shakhotko L. P.* Demographic security: the nature, objectives, indicators and system of implementation mechanism / L. P. Shakhotko, N. N. Privolova // *The questions of statistics*. — 2001. — № 7. — P. 10–14.

8. *Census and statistics*. — [Electronic resource] — Access mode: <http://gazeta.rjews.net>.

Статтю подано до редакції 16.10.14 р.

УДК 005.591.43(477:4-15)

А. О. Василенко

*старший викладач кафедри управління
персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АУТСОРСИНГУ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДОСВІДУ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

A. Vasylenko, *Senior Lecturer of the*

*Department of Personnel Management and
Labor Economics, Kyiv National Economic
University named after Vadym Hetman*

MODERN ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF OUTSOURCING IN UKRAINE THROUGH THE PRISM OF THE EXPERIENCE OF WEST EUROPEAN COUNTRIES

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано основні тенденції розвитку аутсорсингу з моменту його появи в середині 1990-х років до теперішнього часу, його сучасний стан, виявлено чинники, що стримують його розвиток та запропоновано заходи щодо успішного розвитку аутсорсингу в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: аутсорсинг, ІТ-аутсорсинг, бухгалтерський аутсорсинг, підприємство, конкурентні переваги.

SUMMARY. The article analyzes the main trends of outsourcing since its emergence in the mid-1990's to the present, its current status, the